

Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivät

8.-9.11.2018

Turun yliopisto

Paikka: PharmaCity, Itäinen Pitkäkatu 4, Turun yliopisto

Työryhmät

1. Intersektionaalisia näkökulmia taiteeseen ja kulttuuriin

Heidi Elmgren, Jyväskylän yliopisto, Taideyliopiston ArtsEqual-hanke (heidi.elmgren@ju.fi)

Minja Koskela, Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, ArtsEqual-hanke (minja.koskela@uniarts.fi)

Taija Roiha, Jyväskylän yliopisto (taija.roiha@ju.fi)

Eriarvoisuus on monen asian summa. Intersektionaalinen lähestymistapa tarjoaa teoreettisen mallin, jonka kautta on mahdollista tarkastella risteäviä eroja ja niiden yhdessä synnyttämää eriarvoisuutta. Esimerkiksi sukupuolen vaikutus eriarvoisuuden tuottamiseen on väistämättä sidoksissa kysymyksiin muun muassa yhteiskuntaluokasta, 'rodusta' ja rodullistamisesta, seksuaalisuudesta ja/tai vammaisuudesta. Tässä työryhmässä intersektionaalisista kysymyksistä keskustellaan taiteen ja kulttuurin näkökulmasta. Työryhmässä pohditaan, miten risteävien erojen tuottamaa rakenteellista epätasa-arvoa on mahdollista tutkia ja sitä kautta purkaa.

Feminismin ja eriarvoisuuden kysymykset ovat olleet taiteessa ja kulttuurissa monin paikoin jännitteisiä ja usein myös vaiettuja. Lähiaikoina kiinnostus feministisiä kysymyksiä kohtaan on kuitenkin lisääntynyt. Etsimme työryhmään esitelmiä, jotka käsittelevät taiteen ja kulttuurin tekemiseen, kokemiseen ja representaatioihin liittyviä kysymyksiä erilaiset risteävät erot huomioiden. Esitelmien näkökulma voi olla esimerkiksi taide- ja kulttuurikentällä työskentelyssä tai taiteen kokemisessa ja tulkinnassa. Toivotamme tervetulleiksi niin teoreettisia kuin empiirisiä esitelmiä eri tieteenaloilta.

2. Kulttuuri peruspalveluna

Minna Ruusuvirta, tutkija, Cupore, (minna.ruusuvirta@cupore.fi)

Vappu Renko, tutkija, Cupore, (vappu.renko@cupore.fi)

Lainsäädännön näkökulmasta kulttuuri on peruspalvelu, jonka turvaamisesta valtio ja kunnat vastaavat osana kansalaisten perusoikeuksia. Vuoden 2010 alussa voimaan tullutta lakia kunnan peruspalvelujen valtiosuudesta sovelletaan tehtäviin, joista säädetään kuntien kulttuuritoiminnasta annetussa laissa. Kuntien kulttuuritoimintaa on säädelty vuodesta 1980, jolloin laki kuntien kulttuuritoiminnasta tuli ensimmäistä kertaa voimaan. Lakia uudistettiin 1990-luvun alussa. Toinen uudistus on parhaillaan meneillään. Uudessa lakiehdotuksessa lain tavoitteet sekä kunnan tehtävät kulttuuritoiminnan järjestämiseksi määritellään nykyistä lakia monipuolisemmin. Kunnat voivat kuitenkin edelleen järjestää kulttuuritoimintaansa valitsemallaan tavalla ja laajuudella. Siten kunnat määrittävät itse peruspalvelujen alaa vaihtelevista lähtökohdista.

Laki peruspalvelujen valtiosuudesta toi kulttuuripalvelut osaksi aluehallintovirastojen säännöllisesti toteuttamaa peruspalvelujen arviointia. Kulttuuripalvelujen arviointeja on toteutettu vuodesta 2011 toimeksiannoilla Jyväskylän yliopistossa sekä viimeksi kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporessa. Arviointien näkökulmat kulttuuriin peruspalveluna ovat olleet hyvin vaihtelevia ja niiden osana on tarkasteltu muun muassa taloutta, toiminnan muotoja ja toteutusta.

Ei ole selkeää määritelmää sille, mitä kaikkea kulttuuri peruspalveluna kattaa. Peruspalveluilla yleisesti on vaihtelevia määritelmiä. Julkisten palvelujen käsitteistö on ylipäätään monimuotoinen: peruspalvelujen ohella puhutaan muun muassa lähipalveluista, kuntapalveluista sekä yleishyödyllisistä palveluista. Julkisten

palvelujen tarjonta heijastaa laajempia yhteiskunnallisia kehityslinjoja sekä hallinnon eri tasojen (kunta, alue, valtio) vaihtuvia vastuita.

Peruspalveluihin liittyy yhdenvertaisuus palveluiden saatavuudessa. Kulttuurin alalla esimerkiksi kuntien kulttuuritoiminnan hallintorakenteet, toimintamallit ja toimintaan käytetty rahoitus vaihtelevat huomattavasti. Vaikka erilaisuus ja eriarvoisuus kulttuuripalveluissa ovat lisääntyneet, kulttuuripolitiikan näkökulma on ollut niukasti esillä alueellisen erilaistumisen tarkasteluissa.

Työryhmämme kutsuu tutkijoita keskustelemaan kulttuurista peruspalveluna vaihtelevista ja monitieteisistä näkökulmista. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi kulttuuria osana julkista palvelujärjestelmää ja sen muutoksia, kulttuuripalvelujen sisältöjä ja määrittelyjä, alueellista erilaistumista sekä kulttuuriin oikeuksiin liittyviä näkökulmia. Lähestymistapa voi olla niin teoreettinen kuin aineistoon pohjautuva.

3. Kulttuurinen osallisuus ja osattomuus

Mari Aholainen, (mari.p.s.aholainen@student.jyu.fi), Kulttuuripolitiikan tohtorikoulutettava, Jyväskylän yliopisto

Riie Heikkilä, (riie.heikkila@staff.uta.fi), Tutkijatohtori (SA), Tampereen yliopisto

Kaisu Kumpulainen, (kaisu.kumpulainen@jyu.fi), Kulttuuripolitiikan yliopistonopettaja, Jyväskylän yliopisto

Työryhmässä käsitellään kulttuurista osallisuutta, osallistumista ja osattomuutta laajasta näkökulmasta. Kulttuurisen osallisuuden ja osallistumisen lisääminen ovat suomalaisen kulttuuripolitiikan suuria tavoitteita. Perinteisesti kulttuurista osallistumista on tutkittu kulttuuripalveluiden saavutettavuuden näkökulmasta. Kulttuurinen osallisuus ja osattomuus ovat kuitenkin laajempia ja moninaisempia ilmiöitä. Niitä voidaan tarkastella esimerkiksi iän, rakenteiden, vuorovaikutuksen, kokemuksellisuuden tai politiikan näkökulmista. Kulttuurisen osallisuuden, osallistumisen tai osattomuuden määrittely on myös moninaista. Osallisuus kulttuuriin voi tarkoittaa sekä vähemmistöjen oikeuksia että mahdollisuutta olla osa valtakulttuuria. Kulttuurinen osallistuminen taas voi tarkoittaa perinteisten instituutioiden tarjoamaan kulttuuritoimintaan osallistumista tai vaikkapa nuorten mahdollisuutta toteuttaa itselleen tärkeitä juttuja. Toivomme työryhmään esityksiä eri vaiheissa olevista tutkimuksista, jotka käsittelevät kulttuurin roolia osallisuuden, osallistumisen ja osattomuuden rakentumisessa yhteiskunnassamme.

4. Musiikki muutosvoimana: musiikintutkijat yhteiskunnassa

Sini Mononen, FM (siinmo@utu.fi)

Tutkimusyhdistys Suoni ry.

Työryhmässä aktivistiseen musiikintutkimukseen keskittyvä Tutkimusyhdistys Suoni ry:n pohtii musiikkiin, oikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuteen liittyvää yhteiskunnallista tutkimustoimintaa. Samalla esitellään yhdistyksen 8.12.2018 julkaistavaa manifestia *Musiikki muutosvoimana: musiikintutkijat yhteiskunnassa*. Vuonna 2017 perustettu, kuudesta musiikintutkijasta koostuva yhdistys tutkii, minkälaisia ovat yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden käytännöt musiikissa ja miten aktivistinen musiikintutkimus voi valjastaa ne yhteiskunnallisen keskustelun ja eriarvoisuuden vastaisen taistelun välineeksi. Työryhmän esitelmät käsittelevät musiikin, yhteiskunnan, oikeudenmukaisuuden ja eriarvoisuuden teemoja sukupuolten tasa-arvon, rodullistettujen aseman sekä tutkijan etiikan kautta.

5. Sarjakuva ja eriarvoisuus

Ralf Kauranen (Kotimainen kirjallisuus, Turun yliopisto; rajuka@utu.fi)

Anna Vuorinne (Yleinen kirjallisuustiede, Turun yliopisto; ahvuor@utu.fi)

Työryhmässä tutkitaan, miten eriarvoisuus kytkeytyy sarjakuvataiteeseen ja -kulttuuriin. Näkökulmia tähän on useita. Ensinnäkin sarjakuvassa käsitellään eriarvoisuuden eri ilmenemismuotoja. Esimerkiksi feministisessä sarjakuvassa tartutaan sukupuoleen kytkeytyviin yhteiskunnallisiin, yleisiin ja henkilökohtaisiin, eriarvoistaviin käytäntöihin ja rakenteisiin. Elämäkerrallisen ja journalistisen sarjakuvan

siirtolaisuuskuvauksissa kuvataan ja kritisoidaan ihmisten liikkuvuutta eriarvoistavia symbolisia, geopoliittisia ja materiaalisia rajanvetoja. Toiseksi sarjakuvan tuotanto perustuu eriarvoistaviin rakenteisiin. Kuten muilla kulttuurin ja taiteen aloilla, myös sarjakuvan kentällä on syytä kysyä, kenellä on mahdollisuus toimia sarjakuvataiteilijana, saada työnteon mahdollistavia apurahoja tai saada töitään julki. Kuka saa äänensä kuuluviin ja viivansa näkyviin, ja millä ehdoin? Sarjakuvien lukemisen käytäntöihin yhteiskunnalliset valtarakenteet vaikuttavat. Sarjakuvilla on erilaisia kohdeyleisöjä, mutta kaikille ei välttämättä ole tarjolla sarjakuvaa. Alueelliset erot, yleisten kirjastojen hankintapäätökset ja myyntikanavien puutteellisuus vaikuttavat sarjakuvan saatavuuteen, mutta sarjakuvan hankinta- tai lukupäätös liittyy myös lukijan taloudelliseen ja kulttuuriseen asemaan ja pääomaan. Kutsumme työryhmään sarjakuvakulttuurin valtarakenteita sekä tämän kulttuurin piirissä vaikuttavia tasa- ja eriarvoistavia käytäntöjä, teoksia ja identiteettejä tarkastelevia esitelmiä. Meitä kiinnostavat sekä tutkimuksellisesti että käytännöllisesti orientoituneet lähestymistavat.

6. Syrjintä taidemaailmassa – mitä se oikeastaan on?

Pauli Rautiainen, oikeustieteen professori, Itä-Suomen yliopisto, pauli.rautiainen@uef.fi

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslakien mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kielen, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintää on se, että ihmistä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta. Syrjintää ovat näennäisesti yhdenvertaiset säännöt ja käytännöt, jotka saattavat jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintää on myös toisen häirintä sekä yhdenvertaisuutta edistävien kohtuullisten mukautuksien epääminen vammaiselta henkilöltä. Työryhmässä pohditaan eri näkökulmista syrjintää taide- ja kulttuurielämässä. Onko housuroolien kieltö teatterissa sukupuolisyryntää? Pitääkö pyörätuolilla liikkua päästää keikalla eturiviin? Millaisia ovat orkestereiden tasa-arvosuunnitelmat? Olipa lähestymistapasi syrjintään teoreettinen tai empiirinen ja tieteenalasi humanistinen, yhteiskuntatieteellinen, oikeustieteellinen taikka esimerkiksi kauppatieteellinen olet yhtä tervetullut työryhmään, jossa ketään ei kohdella epäsuotuisasti.

7. Toiminnalliset identiteetit ja subjektiivisuuksien tuottaminen

Anna Sivula (anna.sivula@utu.fi) & Taru Slutbäck (taru.t.slutback@utu.fi)

Turun yliopisto, kulttuuriperinnön tutkimus

Tutkitko toimintakyvyn, subjektiivisuuksien tai toiminnallisen identiteetin muotoutumista? Haluatko tulla kertomaan ja keskustelemaan metodologiasta ja käsitteistä? Tässä työryhmässä tarkastellaan sitä, miten menneisyyden tulkinnoilla operoiva identiteettien työstäminen mahdollistaa ja ehdollistaa erilaistensubjektiivisuuksien (tai ”subjektiviteettien”) muotoutumista. Meille menneisyys, taide ja kulttuuri sekä niiden tulkinnat ovat identiteettityökaluja, joilla muutetaan materiaa. Subjekti ei kiinnosta meitä berger-luckmanilaisittain konstruoituna möykkynä, vaan emergenssinä ja rihmastona. Subjektiivisuuksia ei rakenneta vaan ne tapahtuvat. Subjektiviteetti on prosessi, joka etenee käyttämällä ja hylkäämällä tarjolla olevia resursseja.

Työryhmään toivotaan esityksiä, jotka käsittelevät monikoosteisia, liikkeessä olevia, virtaavia ja haluavia identiteettejä tai subjektiviteetteja. Tutkimuskohde voi olla yksilöllinen, kollektiivinen tai Institutionaalinen. Kaikkien tieteenalojen edustajat ovat tervetulleita. Esitys voi identifioitua myös tieteenalojen väliseen tilaan. Tutkimus voi käsitellä aihepiirejä taiteesta virtuaalimaailmihin. Näkökulmasi voi liittyä esimerkiksi kieleen, visuaalisuuteen, ääniin, paikkoihin, ruumiillisuuteen tai teknologioihin.

8. Vaikuttavuus ja sen todentaminen kulttuuripolitiikassa: mahdollistava vai eriarvoistava mekanismi?

Sakarias Sokka, erikoistutkija, Cupore, (sakarias.sokka@cupore.fi)

Olli Jakonen, tutkija, Cupore, (olli.jakonen@cupore.fi)

Vaikuttavuus on tällä hetkellä yhteiskunnallisen kehittämisen ja arvioinnin avainkäsite kaikilla julkishallinnon tasoilla ja yhteiskuntapolitiikan sektoreilla. Julkisen sektorin toiminnan hyväksyttävyyttä perustellaan toimintojen ja palveluiden vaikuttavuuden ja vaikuttavuustiedon kautta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden (*societal impact, societal effectiveness*) määrittelemisen ja todentaminen koskee eri tavoin myös kulttuuripolitiikkaa ja sen toimijoita. Näyttöön pohjautuvan politiikanteon (*evidence-based policymaking*) nähdään usein olevan suoraan kytköksissä politiikkatoimenpiteiltä ja -ohjelmilta edellytetyyn vaikuttavuuden vaatimukseen.

Valtion kulttuuripolitiikkaa ohjaavan opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan kulttuuripolitiikan vaikuttavuutta tulisi arvioida sen piiriin kuuluvien toimijoiden aikaansaamina erilaisina vaikutuksina toimialan ja koko yhteiskunnan kehitykseen. Kulttuuripolitiikkaa on esimerkiksi uudistetun tulosohjauksen periaatteiden kautta sidottu tiukemmin yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja laaja-alaisiin, sinänsä kulttuuripolitiikan perinteisten ydintavoitteiden ulkopuolisiin yhteiskuntapoliittisiin päämääriin. Kulttuuripolitiikan tulee siten, ainakin retoriikan tasolla, osoittaa vaikuttavuuttaan myös laajoihin yhteiskuntapoliittisiin tavoitteisiin. Kulttuuripolitiikan toimialan ja toimijoiden odotetaan tuottavan (positiivisia) vaikutuksia esimerkiksi talouteen ja työllisyyteen, alueelliseen kehitykseen, sosiaalisen eriarvoisuuden kysymyksiin sekä ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen. Vaikuttavuusideologian nousu on edistänyt myös uusien ajattelu- ja toimintatapojen, kuten tavoitteiden terävöittämisen ja raportointivelvollisuuden, omaksumista niin kulttuurin hallinnossa kuin kentällä. Indikaattoriperustaisesta tietokäsityksestä ja arvioinneista on tullut arkiajattelua.

Ideaaliperiaatteena julkisen toiminnan ja politiikan näyttöperustaisuus merkitsisi, että kaikki julkinen toiminta (palvelut, projektit, uudistukset) perustuisivat tutkittuun tietoon; erityisesti näkemyksiin parhaista ja vaikuttavista keinoista asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kuten useilla muillakin politiikan aloilla, kulttuuripolitiikan parissa vaikuttavuuden todentaminen ja evidenssin osoittaminen on kuitenkin todettu monin paikoin vaikeaksi. On koettu, että kulttuurin toimialan toimintaa, tuloksellisuutta ja viime kädessä vaikuttavuutta on hankalaa ilmaista mielekkäästi etenkin määrällisin mittarein.

Työryhmämme kutsuu tutkijoita keskustelemaan kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden kysymyksistä vaihtelevista ja monitieteisistä näkökulmista. Lähestymistapa voi olla niin teoreettinen kuin aineistoon pohjautuva. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

-Perustuvatko kulttuuripolitiikan kehittämistoimet systemaattisesti kerättyyn vaikuttavuus- tai muuhun tietoon? Keskitytäänkö toimissa enemmän pelkkiin resurssipanostuksiin vai tarkastellaanko myös vaikuttavia keinoja sekä aikaansaatuja tuloksia ja vaikutuksia?

-Miten ja millaista tietoa kulttuuripolitiikan vaikuttavuudesta voidaan tuottaa? Miten erilaisia tietolähteitä, kuten rekisteriaineistoja, voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän?

-Miten vaikuttavuuden korostuminen näkyy kulttuuripolitiikan toimijakentällä? Miten vaikuttavuuden seuranta voitaisiin kehittää yhdenvertaisuusnäkökulmasta?

-Onko kulttuuripolitiikka (tai esim. kulttuurisektorin toiminta) tehostunut ja tullut vaikuttavammaksi strategisuuden korostumisen ja vaikuttavuuden seurannan myötä?

-Onko laajaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta mahdollista saavuttaa sektorikohtaisin toimin? Millainen on poikkihallinnollisuuden, verkostojen ja vaikuttavuuden suhde?

-Miten toimialojen välisiä suhteita voitaisiin tarkastella kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden näkökulmista?